

**СУЧАСНИЙ НІМЕЦЬКИЙ ТРИЛЕР
(НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ СЕБАСТІАНА ФІТЦЕКА)**

У статті розглянуто літературну діяльність популярного німецького письменника жанру «психологічний трилер» Себастьяна Фітцека. Проаналізовано особливості сюжетних ліній, образи головних героїв та спектр основних тематик на основі його творів «Therapie» (2006), „Das Kind“ (2008), „Passagier 23“ (2014)). Зроблено спробу встановити основні характерні риси авторського стилю письменника.

Ключові слова: масова культура, психотрилер, Себастьян Фітцек, детектив, злочин

Хмельковская С.В.

**СОВРЕМЕННЫЙ НЕМЕЦКИЙ ТРИЛЛЕР
(НА ПРИМЕРЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ СЕБАСТЬЯНА ФИТЦЕКА)**

В статье рассмотрена литературная деятельность популярного немецкого писателя жанра «психологический триллер» Себастьяна Фитцека. Проанализированы особенности сюжетных линий, образы главных героев и спектр основных тематик на основе произведений «Therapie» (2006), "Das Kind" (2008), "Passagier 23" (2014). Сделана попытка установить основные характерные черты авторского стиля писателя.

Ключевые слова: массовая культура, психотриллер, Себастьян Фитцек, детектив, преступление.

Khmelkovska S.

**MODERN GERMAN THRILLER
(BASED ON THE NOVELS BY SEBASTIAN FITZEK)**

The modern literary epoch of postmodern brought the concept of mass culture along. One of the displays of such culture is a thriller. The article considered literature activity of popular German writer in “psychological thriller” –

Sebastian Fitzek. The lawyer by education and redactor in radio by main activity he is considered to be one of the most prominent German-speaking contemporary writers and his novels are always on the top among bestsellers of the Spiegel.

On the basis of the writer's novellas such as «Therapy» (2006), „The Child“ (2008), „Passenger 23“ (2014) were analyzed story lines' features, images of protagonists and the range of main themes. Attempts are made to detect basic distinction features of the individual writer's style: the personality that usually clears up case is opened through his strong personal tragedy. Personal pain gives a powerful incentive for investigation. Finally, at the time of disclosing the main intrigue the internal conflict is solving. Fitzek's criminals first of all are avengers that try to find the truth, to confront the evil by their inhuman but efficient methods. At the end of the novel the author adds one more story that surrounds basic plot and becomes leading squad in the succession of crimes. Child presence is the obligatory element in novellas by Fitzek. Children are indicators of the human cruelty the same way as the love. Children protection is one more writer's trick that justifies any contraventions.

Key words: mass culture, psychothriller, Sebastian Fitzek, detective fiction, crime

Епоха сучасного літературного постмодерну принесла с собою поняття масової культури. У своєму прагненні задовольнити широку аудиторію, письменники створюють нові продукти, здатні підпорядковувати інтереси та почуття різних прошарків суспільства. Одним з виявів такої літератури є трилер. Аналіз наукових робіт дозволив нам встановити певні особливості зазначеного жанру, серед яких наявність у творі напруженого сюжету і динамічного розвитку подій, присутність елементів містики, детективу та фантастики, що обумовлено бажанням викликати у читача почуття тривожного очікування, схвилювання або страху, несподівано провокувати появу гострих емоцій, збудження. На відміну від класичного детективу, для

трилера характерна зворотна схема розвитку сюжетної лінії – дія спрямована вперед до катастрофи, а не навпаки [1; 3; 4].

Популярність зазначеного жанру підтверджується не лише високими показниками тиражування творів, а й зростанням інтересу до вивчення «трилеру» в науковому середовищі літературознавців та лінгвістів. Серед дослідницьких робіт можна виділити певні напрями, як-то: характеристика трилерів та їх видів (Онищук І. Ю., Костецька Л. О.), критерії диференціації персонажів (Кротов О. О.), лінгвістичні особливості творів жанру «трилер» (Жогова І. Г., Савочкіна О. О.), перекладацький аналіз кінотекстів жанру «трилер» (Орехова О. І.).

Серед всього розмаїття наукової літератури акцент без сумніву зроблено на англо-американську літературу з її метрами зазначеного жанру (Стівен Кінг, Ден Браун, Мері Стюарт, Джон Гришен тощо). Втім, з'являються роботи, присвячені своєрідності сучасного турецького трилеру (Самсонова І. В.), українського технотрилеру (Костецька Л. О.) тощо. Мета нашої статті полягає в аналізі літературної діяльності популярного сучасного автора, німецькомовного «короля» трилерів Себастьяна Фітцека.

Як відомо, книжкові видавництва працюють за девізом: хороший детектив той, що успішно продається. Втім, знавці книжкового ринку Німеччини стверджують, що знайти гарного вітчизняного письменника-детективіста – справа непроста. Аналіз показує, що, вибираючи кримінальне читиво, німці віддають перевагу англо-американським або скандинавським авторам [5].

Однак, не зважаючи на такий песимістичний погляд експертів, німецькомовна детективна література має в своєму арсеналі письменника, твори якого завжди займають топові позиції. Юрист за освітою та радіоредактор за родом основної діяльності, Себастьян Фітцек вважається одним з видатніших німецькомовних авторів сучасності. Він народився у Берліні у 1971 році, мріяв стати успішним тенісистом, а потім рок-зіркою, спробував опанувати професію ветеринара, а згодом, кардинально змінивши

напрямок освіти, захистив диплом юриста. Під час свого стажування на однієї з берлінських радіостанцій він так захопився світом медіа, що залишився там в якості редактора.

Схильність Себастьяна Фітцека з легкістю змінювати свої професійні уподобання привела його до думки про написання книги. Почавши кар'єру письменника у 35 років, він став всесвітньовідомим вже з першого твору, роману у жанрі психотрилер „Therapie“ (2006). З того моменту кожний рік Себастьян Фітцек публікує нову книгу, яка відразу займає топові позиції бестселерів Spiegel. Трактуючи творчість Фітцека як німецьку відповідь на літературу Стівена Кінга та Дена Брауна, видавництва переводять його твори на мови світу (більше двадцяти чотирьох), кіностудії екранізують („Das Kind“, „Therapie“, „Amokspiel“), а драматурги успішно ставлять на театральних сценах країни (Berliner Kriminaltheater („Seelenbrecher“), Westfälisches Landestheater („Passagier 23“)). До десятилітнього ювілею літературної діяльності Фітцека у жанрі „Thriller“ письменник був обраний лауреатом європейської премії в жанрі кримінальної літератури 2016/2017 [6].

Як сам зазначає Фітцек, він пише не психотрилери, а сімейні історії, тому що своїми коріннями зло проростає з родинних травм: непорозуміння, психічного й фізичного насильства або, навпаки, байдужості рідних. Класичні елементи роману жахів, які використовує автор, – ізоляція головного героя від зовнішнього світу (острів, лайнер, дім на околицях міста), природні катаклізми, психічні захворювання, нелогічність подій, тісне переплетіння ілюзії, фантазії та банальної брехні – на фоні ємкого повідомлення, швидкого темпу, вмілого використання кінематичних виразів та соматизмів створюють основу якісного психологічного трилеру.

Так, в епіцентрі роману „Therapie“ відомий психотерапевт Віктор Ларенц, який сам страждає тяжкою формою депресії: його улюблена дванадцятилітня донька зникла чотири роки назад у кабінеті лікаря, куди вона приїхала з батьком на консультацію. Всі спроби поліції та батьків знайти дівчинку

лишаються марними. Намагаючись позбутися душевних мук та забути хоч у будь-якій спосіб, Віктор приїжджає на острів Паркум, у свій маєток. Однак, вже через короткий час перед дверима його дома несподівано з'являється незнайома красуня, дитяча письменниця, Анна Ротків (Anna Spiegel), яка потребує негайної допомоги колишнього психіатра. Її хвороба неординарна, вона спілкується з героями своїх книжок, останнім з яких є маленька дівчинка, що втекла з батьківського дома заради свого спасіння від зла. Такі обставини хвороби Анни провокують лікаря на подальшу співпрацю з пацієнткою, і він починає терапію.

Твір будується автором у трьох часових площинах, що надає подіям «об'єму»: минуле (дні зникнення дочки), наші дні (психлікарня), події на острові Паркум (зустріч з незнайомкою). Ефект заплутування читача, (створення хибних шляхів) реалізується через тісне переплетіння тексту в цих часових просторах, різких «стрибків» між спогадами героїв, їх здогадками, світом реальним та фантазійним. Крім того, автором створюється неіснуючий герой, який керує основною лінією побудови твору (Анна Ротків – Anna Spiegel). Її думки та дії є проекцією поведінки реальних протагоністів (Віктора Ларенца). Фантазійний світ героя подається як реальний. Кінцівкою твору Фітцек уподібнюється роману «Острів проклятих» Деніса Ліхейна: герой усвідомлено обирає забуття, що дорівнюється самогубству, розуміючи всю небезпеку свого хворого стану. Батько, який через свою психічну хворобу мало не вбиває власну дитину, а зрозумівши весь жах своїх дій, самоізолюється. Згодом роман буде перекладено на 20 мов світу, а через рік викуплено для екранізації.

Жонглювання вимірами продовжується Фітцеком і у романі „Das Kind“ (2008). Це – перший твір автора, що був екранізованим (2012), і лише на території Німеччині розійшовся тиражем у 3,5 мільйони. На сторінках книги автор проводить читачів по найтемнішим закуткам берлінського андеграунду. На фоні тем підсвідомості та реінкарнації автор сміливо

експериментує із соціальними проблемами, серед яких надмірна агресія, педофілія, порноіндустрія, торгівля дітьми.

Берлінський адвокат Роберт Штерн – визнаний і поважний в юридичних колах. Однак, глибока душевна травма – загадкова смерть його щойно народженого первістка – не відпускає чоловіка протягом десяти років. Обставини трагедії починають прояснюватися після зустрічі адвоката з новим клієнтом, десятирічним Симоном Саксом. Хлопчику стільки ж років, скільки могло б бути і синові Штерна. Симон невиліковно хворий і стверджує, що скоїв вбивства, втім, п'ятнадцять років потому.

Книга складається з шести частин, і кожна з них починається з цитування всесвітньовідомих авторитетів, серед яких давньогрецький математик та філософ Піфагор, російський письменник та мислитель Лев Толстой („Genauso, wie wir in unseren jetzigen Leben Tausende von Träumen erleben, so ist auch unser jetziges Leben nur eines von Tausenden, in das wir aus einem anderen, wirklichen Leben eingetreten sind und zu dem wir nach dem Tode wieder zurückkehren“) [7, с. 127], канадсько-американський біохімік і психіатр Ян Стівенсон („Geburtsnarben und Muttermale belegen die wiederholten Erdenleben des Menschen“) [7, с. 52], німецький філософ та філолог, політичний діяч Вільгельм фон Гумбольдт („Der Tod ist kein Abschnitt des Daseins, sondern nur ein Zwischenereignis, ein Übergang aus einer Form des endlichen Wesens in eine andere“) [7, с. 122], німецький конструктор ракетної техніки Вернер фон Браун („Die Wissenschaft hat festgestellt, dass nichts spurlos verschwinden kann. Die Natur kennt keine Vernichtung, nur Verwandlung. Alles, was Wissenschaft mich lehrte und noch lehrt, stärkt meinen Glauben an ein Fortdauern unserer geistigen Existenz über den Tod hinaus“) [7, с. 127]. Їх умовиводи щодо можливості існування життя після смерті, реінкарнації, наявності у дітей інформації про життя людей, які жили до них, спонукають читача серйозніше замислитись над актуальністю теми та можливістю існування реальних прототипів літературних персонажів.

Як і в інших творах письменника, образ дитини є тут неоднозначним: це вбивця-месник і рятувальник життів водночас. Симоном Сакс має неординарні здібності „...der Kleine ist hochintelligent, unglaublich sensibel und für sein Alter erstaunlich gebildet, was für mich an ein Wunder grenzt“ [7, с.14], страждає від асоціального життя своєї матері „Als er vier Jahre alt war, hat man ihm von seiner asozialen Mutter befreit...man fand ihn halbverhungert neben einer toten Ratte in der Badewanne“ [7, с.14], в ньому дивним чином поєднуються загострене почуття справедливості та життєрадісність. Саме він стає посередником між добром и злом, елементом, здатним поновити справедливість: „Mord, Vergewaltigung, Prostitution, Folter. Die haben sich einmal durch die Kapitaldelikte des Strafgesetzbuches gearbeitet und dabei eine Blutspur quer durchs Land gezogen. Wir sind gar nicht mehr mit dem Aufwischen hinterhergekommen“ [7, с. 131].

У 2014 виходить у світ роман „Passagier 23“, який згодом (2016) був поставлений також на сцені головного театру федеративної землі Вестфалії у Кастроп-Рауксель драматургом Кристіаном Шольце. Як і раніше, у центрі подій дитина, яка страждає від самої близької людини, від матері, а материнська любов приймає жахливі, потворні форми.

«23» – число не випадкове, саме стільки людей безвісті зникають на круїзних лайнерах кожного року. 23 людини, про долі яких нічого не відомо, ніхто з них не повертався, ніхто, крім однієї дівчинки, Анук Лемар, яка зникла півроку тому зі своєю матір'ю: „Auf allen Kreuzfahrtschiffen, die derzeit die Weltmeere durchkreuzen, gehen nach unseren Schätzungen jedes Jahr im Schnitt dreiundzwanzig Personen über Bord“ [8, с. 80]. Хтось має відкрити правду. Головний герой, агент поліції Мартін Шварц, який незадовго до подій, що описуються, втратив дружину і сина під час їх подорожі на борту того ж самого круїзного лайнеру: за офіційною версією вони загинули в результаті суїциду. Несподівано поліцейський отримує листа від дивакуватої письменниці трилерів, яка мешкає на лайнері продовж багатьох років, і готова стверджувати, що родина Мартіна ще жива. Крім того, його негайного

прибуття на борт вимагають ще деякі події, а саме, чергове зникнення жінки з дитиною: „Es war das Kreuzfahrtschiff, auf dem seine Frau vor fünf Jahren in der dritten Nacht der Transatlantikpassage über die Brüstung ihrer Balkonkabine geklettert und fünfzig Meter in die Tiefe gesprungen war. Kurz nachdem sie Timmy einen in Chloroform getränkten Waschlappen aufs schlafende Gesicht gepresst und ihn anschließend über Bord geworfen hatte“ [8, с. 34].

Як і в першому своєму романі, Фітцек концентрує події на обмеженій території лайнеру, а стихію трансформує у людські відносини – занурює читача в найтемніші і зловісні глибини людської душі. Поштовхом до написання роману стали статті американського журналіста про випадки зникнення людей на круїзних лайнерах. Як і у творі „Das Kind“, Фітцек підсилює реальність подій низкою статистичних даних, що наводяться ним протягом всього роману. Починаючи з перших рядків твору, автор занурює читача в таку інформативну реальність, яка не залишає сумнівів у правдоподібності подій: „Seit dem Jahr 2000 sind weltweit auf Kreuzfahrtschiffen und Fähren mindestens 200 Passagiere und Crewmitglieder über Bord gegangen. „Spurlos verschwunden“, (Der Tagesspiegel, 25.08.2013)“; „Ein Kreuzfahrtschiff ist wie eine kleine Stadt. Aber (...) keiner geht in einer Stadt über Bord, ohne dass man jemals wieder von ihm hört. Der US-Abgeordnete Christopher Says, (Londoner Guardian, 2010)“ [8, с. 8].

Хоча на перший погляд твір стосується типових для трилерів тем (вбивства, психічні розлади тощо), автор розширює коло проблематик роману, торкаючись злочинної діяльності індустрії круїзних лайнерів (замовчування випадків смертей на борту), замовних вбивств, ганебного впливу соціальних мереж, відносин батьки-діти: „Passagierrekord: Kreuzfahrtbranche knackt 20-Millionen- Marke. (...) Die Branche feiert einen Zuwachs von zehn Prozent – und hält das Potenzial noch für lange nicht ausgeschöpft. (Spiegel Online, 11.09.2012)“ [8, с. 8].

Отже, аналіз творів Себастьяна Фітцика, вивчення критичних статей періодичних видань, рецензій до робіт автора дозволили нам встановити низку особливостей, типових для художнього стилю письменника.

Особистість того, хто розплутає справу, розкривається через його сильну персональну трагедію. Саме вона стає мотивом у розслідуванні інтриги злочину. Так, у романі „Das Kind“ адвокат втрачає щойно народженого сина-первістка при загадкових обставинах і з тих пір не береться за справи, в яких фігурують діти. У романі „Passagier 23“ агент поліції більше не подорожує круїзними лайнерами, бо його родина загинула на одному з таких. Втім, певні обставини злочинів змушують героїв-слідчих діяти наперекір власним принципам. Особистий біль стає поштовхом для розслідування. І врешті, у момент розкриття головної інтриги їх внутрішній конфлікт вирішується. Душевні переживання, які найчастіше пов'язані з муками совісті протагоністів, вщухають під впливом нових об'єктивних чинників.

Присутність дитини є обов'язковим елементом романів Фітцека. Діти виступають у творах індикаторами людської жорстокості, так само, як і любові (Віктор Ларенц "Therapie"). Їх психіка яскраво реагує на найменшу дисгармонію у стосунках з навколишнім світом (Анук Лемар „Passagier 23“), дитина дає шанс розібратися з кошмарами минулого (Симон Сакс "Das Kind"), очистити світ від пороків.

Фітцек вибудовує у кожному творі складну систему злочинців, яких можна розділити на тих, які представляють собою першопричину зла (наприклад, матір, що торгує дитиною,) і на тих, хто цьому злу протистоїть, «месників» (відповідно, вбивця жінки). Головний сюрприз очікує читача наприкінці твору: автор вводить ще одну історію, яка обрамляє центральний сюжет, і стає відправною ланкою у ланцюжку злочинів. Сцена прологу стає зрозумілою лише в епілозі роману. Ніхто з героїв не має імунітету від статусу злочинця: ані рідні батьки, ані служителі церкви, ані лікарі.

Злочинці Фітцека – це, в першу чергу, месники, які намагаються знайти істину, протистояти злу своїми негуманними, втім, дієвими

методами. Вони – не імпульсивні, неконтрольовані особи, їх дії вмотивовані та, як наслідок, знаходять своє виправдання у читача. Захист дітей – ще один трюк автора, який виправдовує будь-які порушення закону.

Перспективу подальшої розвідки обраної тематики бачимо у детальному аналізі лінгвістичних особливостей творів Себастьяна Фітцека, а саме, шляхів створення ефекту напруження та динаміки у творах автора.

Література

1. Георгинова Н.Ю. Детективный жанр. Причины популярности/ Н.Ю. Георгинова//Научный диалог.–2013.– №5 (17) Филология. – С.183-186
2. Жогова И. Г. Языковые средства создания атмосферы напряжения в произведениях жанра триллер (на примере романов Дж. Гришэма и М. Стюарт) / И. Г. Жогова, Е. В. Кузина // Мир культуры, науки, образования.–№6(49). – 2014.– С. 361-363
3. Костецька Л.О. Жанр трилера в творчості М. Кідрука [Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела: <http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2015/12/29.16.15.pdf>
4. Онишук И.Ю. Роман-триллер как жанр массовой литературы / И.Ю. Онишук //Записки з романо-германської філології.–Вип 2.(29).–2012.– С. 11-117
5. Kuppler Lisa. Das U und E des deutschen Krimis. [Електронний ресурс] / Lisa Kuppler // Frankfurter Allgemeine.– 2015.– 14.04. – Режим доступу до джерела: <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/kriminalromane-das-u-und-e-des-deutschen-krimis-13534198.html>
6. Sebastian Fitzek – Der deutsche Thriller-Popstar [Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела: <https://www.hoerbuecher-blog.de/sebastian-fitzek-der-deutsche-thriller-popstar>
7. Fitzek S. Das Kind. – Knaur Taschenbuch Verlag. – 2009. – 394 S.
8. Fitzek S. Passagier 23 .– Knaur Taschenbuch Verlag. – 2015. –432 S.